

PAUL JOHNSON:

Kunskapens hastighet

I boken "The great reckoning: How the world will change in the depression of the 1990s" varnar författarna för att 90-talet kommer att präglas av en djup, global depression. Paul Johnson är betydligt mer optimistisk och framhåller att den stora skillnaden mellan USA på 20-talet och nu är informationen.

Det mest värdefulla i livet är kunskap, skriver Johnson, och det har vi mer av än någonsin förr. Vi kan lära av vad som skett. Läs ekonomisk historia och tänk över den, är hans råd.

SvTs medarbetare Paul Johnson är historiker och journalist.

Den fete pojken i Pickwickklubben anförtror Gamla Tant: "Jag skall berätta något som får er att rysa!" Detta är ämnet för en bok kallad *The great reckoning: How the world will change in the depression of the 1990's*, skriven av James Dale Davidson och William Rees Mogg (Summit Books, 300 s). Dess författare hävdar att 1990-talet kommer att bevittna en djup, global depression. De tror att denna kommer att få samma omfattning som den ekonomiska tillbakagång som inleddes med kraschen 1929, kanske rentav större. De framhåller även, och detta är det mest skräckinjagande, att det amerikanska samhälle som på 1920-talet inte förmådde hindra nedgången, i många avseenden var såväl moraliskt som ekonomiskt starkare än 1990-talets USA.

Låt oss granska det sistnämnda påståendet närmare. På 1920-talet, påminner oss författarna om, var Förenta Staterna världens största kreditgivarland. Den federala regeringen hade varje år ett budgetöverskott och minskade under decenniet statsskulden med en tredjedel. Den hade få långfristiga lån utan säkerhet. USA hade även ett betydande handelsöverskott. Produktiviteten ökade med 50 % under decenniet. Landet sparade hårt och investerade flitigt. Det hade låg inflation och låg räntenivå. De stora företagen var till stor del självfinansierande och hade gott om pengar. Utlandsskulden var liten. Också arbetslösheten var låg; halva befolkningen ägde genom att inneha gårdar och arbeta inom jordbruket ett skydd mot ekonomisk nedgång. Den statliga förvaltningen var liten, de militära utgifterna blygsamma. Allmänhetens förväntningar om vad staten kunde göra för den var låga, likaså skatterna. Familjerna

var stora och stödde dessutom varandra. Trots förbudstidens regler och dess bieffekter var samhället laglydigt.

Före detta staterna på 1990-talet där emot är enligt författarnas mening oerhört känsligt i alla dessa avseenden. Det är världens största gäldenär, och dras med en skara försumliga utländska låntagare vilka utfärdat värdelösa skuldbrev. Dess statsskuld har ökat tre och en halv gång under det senaste decenniet; det äger endast 9 % av världens guld tillgångar (mot 50 % på 1920-talet), det har massiva federala budgetunderskott samt skulder

Det mest värdefulla i livet, mer värdefullt än materiella eller ens mänskliga resurser, är kunskap.

utan säkerhet på runt 14 biljoner dollar. Under 1980-talet "bevitnade man det största handelsunderskott något land upplevt i världshistorisk tid". Sparandet är lågt liksom investeringarna, produktiviteten stagnerar, oroande hög inflation råder, liksom höga räntor och hypoteksräntor och hög arbetslöshet. Landet är väsentligen urbaniserat och därmed mer utsatt vid ekonomiska kriser. Dess företag är skuldtunga. Dess offentliga sektor tar en mycket större del av BNP i anspråk än 1929, sysselsätter 21,2 % av den förvärsarbetande befolkningen (mot 10 % 1929), tar 36,8 % av den personliga inkomsten i skatt (mot 13 %) samt har ökat omfördelningarna på alla nivåer med 29 000 %. Detta innebär att långt fler människor är långt mer beroende av staten bara för att klara livhanken. Den gamla tidens familj där såväl man som hustru bodde med sina barn under ett tak är i dag

i minoritet, och familjen som ett system för inbördes hjälp är på snabb tillbakagång.

Inte minst brottsligheten är vanlig och allestädes närvarande. Författarna påminner om Dodge City år 1871, "där det egentligen inte fanns någon polis eller någon lagens övervakare" som själva ur bilden för laglöshet i den amerikanska historien. Likväl var stadens mordfrekvens endast hälften av Washingtons år 1990, där andelen är 80 per 100 000 per år, vilket betyder att chansen att man mördas där under sin livstid är 1 på 16. Bland barn under 12 år är faktiskt mord den ledande dödsorsaken i Washington, D C.

Vad gäller den sista punkten är det inte helt klart varför hög brottslighet, framför allt mord, skulle göra en depression mer sannolik eller mer allvarig. Av hävd har det antagits att utbredd och obesträffad oärlighet måste inverka störande på en sund ekonomi. Men detta kan vara en anglosaxisk protestantisk fördömning mera än ett bevisbart faktum. Ett av de länder som blomstrat märkbart de senaste 50 åren är Italien, åtminstone om man ser till dess allmänna levnadsstandard. När jag först reste dit 1948 var det fattigt, nästan svältande, och det vimlade av trasiga tiggare. I dag har landet en högre BNP än Storbritannien och välståndet har spritts till den en gång urfattiga södern. Det förbisedda inslaget i detta uppsving har varit tillkomsten av en enorm "svart" ekonomi vilken till stor del uppträder utanför lagen och självklart utanför skattesystemet. Alla former av gangstervälde har utvecklats snabbt. Den särskilda antimaffiakommitterade sade nyligen till parlamentet i Rom: "Hela provinser i Italien och på Sicilien är nu utanför lagen". Ändå fort-

sätter den snabba tillväxten. Jag vet inte hur Adam Smith, eller Alfred Marshall, eller ens lord Keynes skulle ha förklarat fenomenet att BNP och brottsligheten utvecklas *pari passu*. Kanske den smarte John Kenneth Galbraith skulle kunna redogöra för det; privata brott blir till offentlig välfärd eller något liknande. Möjligen är det i vissa slags starkt byråkratiserade samhällen så, att män och kvinnor redan genom att sköta sina affärer utanför lagen — eller rentav i strid mot den — gör dem mer effektiva genom att det låter dem behålla vad staten annars skulle ha tagit ifrån dem. Kanske är kriminella rentav mindre slösaktiga i ekonomiska termer än statstjänstemän. Är det så blir de moraliska följdverkningarna förödande.

Den stora skillnaden

Detta är emellertid en utveckling. Huvudpoängen är denna: Hur kommer det sig att de oroande fakta som herrar Davidson och Mogg lägger fram, och som jag inte alls ifrågasätter, ändå inte får mig att rysa? Jag kan svara med ett ord: information. Det mest värdefulla i livet, mer värdefullt än materiella eller ens mänskliga resurser, är kunskap. Och det har vi mer av än någonsin förr, och vi kan snabbare få mer kunskap om vi önskar. Vi kan inte undvika ekonomiska kriser då dessa oundvikligen uppstår i samspelet mellan marknadsekonomin och den mänskliga naturen. Men vi kan lära oss av dem. Den panik som uppstod 1819, 1837, 1857, 1873, 1883, 1893, 1907, 1929 och 1973 gjorde vart och ett sitt speciella intryck på det mänskliga sinnet och åtföljdes av korrigerande åtgärder, vilka blev delar av själva

det korrigerande systemet. Det är därför som Marx profetia att kriserna måste bli större och större tills den sista ödelägger kapitalismen helt, har kommit på skam. Det är tvärtom kommunismen som upplevt sin slutliga finansiella kris och upphört. Den saknade information liksom självkorrigerande mekanismer.

Det är tvärtom kommunismen som upplevt sin slutliga finansiella kris och upphört.

Det finns självfallet något unikt med det som skedde 1929–33, när det förflutnas lärdomar fullständigt ignorerades. Det kloka råd som finansministern Andrew Mellon gav, att politiken borde gå ut på "att låta arbetet, börsen, bönderna och den fasta egendomen bära sina kostnader" för att så "driva ut det ruttna ur ekonomin" — med andra ord låta nedgången fortgå — beaktades aldrig. Först lade sig Herbert Hoover, därpå Franklin Roosevelt, i ekonomin och förlängde därmed det onda. Samtidigt gjordes de missförhållanden på börsen som medverkade till det uppblåsta läget 1929 nu olagliga. Vi har lärt oss en mängd saker sedan dess, inte minst från kriserna 1973–74 och 1987. Alla dessa konvulsioner kan studeras och de oros signaler de ger oss tillämpas i nya lägen. Därför säger jag alltid när jag runt världen föreläser för äldre företagsledare: "Bry er inte om ekonomi. Det lär ni er ingenting av. Läs ekonomisk historia i stället och tänk över den."

Dessutom, och detta inger faktiskt hopp, förbättras vår information hela tiden. Som Thomas Sowell har lärt oss måste vi föreställa oss marknaden som ett

gigantiskt informationssystem vilket ständigt talar om för oss vad saker rättligen kostar, var och när som helst. Ju större och bättre marknaden är, och ju färre hinder staten anbragt kring dess fria rörelser, desto korrektare kommer denna information att bli, och desto bättre de beslut som vi fattar på bas av den. Den strä-

Bry er inte om ekonomi. Det lär ni er ingenting av. Läs ekonomisk historia i stället och tänk över den.

van mot en världsmarknad som nu fortgått i nästan 50 år, och som kommer att påskyndas med kollektivismens fall, har gradvis ökat kvaliteten hos den information vi nu erhåller, och genom den elektroniska tekniken kan vi få och reagera på den mycket snabbare än någonsin tidigare. Detta är enligt min åsikt huvudorsaken till att de avancerade ekonomiernas effek-

tivitet visar sig mer utslagsgivande än de möjligen ökande dåliga egenskaperna hos dessa länders befolkningar och offentliga myndigheter. Kunskap låter oss sällan undvika kriser och kommer troligen aldrig att göra det; men den förvarnar oss om dem och gör att de blir uthärdiga; den snabbar för övrigt också på våra försök att ta oss ur dem.

Sedan detta sagts menar jag att denna bok förtjänar att läsas noggrant av många i näringslivet. Den redogör för mycket viktig och fängslande historisk information, jämte åtskilliga praktiska fakta, däribland listor över "problembanker" och "friska banker". Den innehåller många skarpsinniga iakttagelser, och rentav en del klokhet. Kort sagt bör vi lyssna till vad den Fete pojken sade till Gamla Tant. Men till skillnad från henne bör vi ingalunda bli hysteriska. Kapitalismen har alltid varit mycket sundare än vad siffrorna låter förmoda.